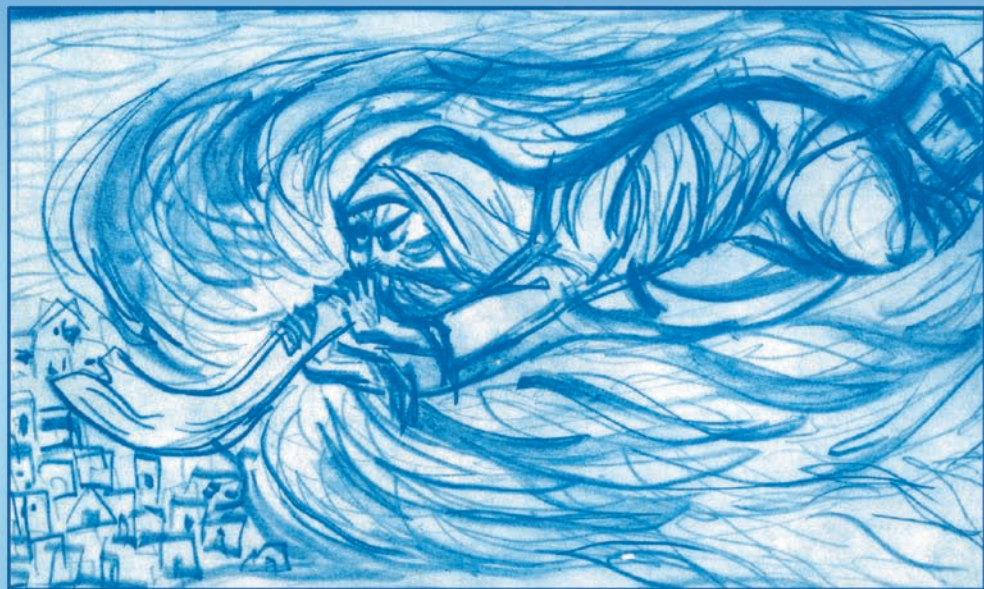

5

שמע ישראל

לימודי תנ"ך בהתכתבות

**המשיח - חלק ב'
מיהו ומתי הוא יבוא?**

אמת מהי?

אף ששאלה זו עשויה להישמע תמוהה, אחריה מתוך הנחה שאנו יודעים מהי, היא מביעה את הבלבול והספקנות שלנו באשר לאמת. בלבול זה נובע ממגוון הדתות והאמונות הסובבות אותנו, הגורמות לנו לתהות אם בכלל יש אמת, ואם כן, מהי והיכן היא נמצאת. הספקנות מטילה ספק בקיומה של האמת. על פיה, אין כל אמת אובייקטיבית.

התשובה מצויה בתנ"ך, המבהיר מפורשות כי: "יהנה אלהים אמת הוא." (ירמיה י:). התנ"ך מעיד כי האמת שרירה וקיימת, ומזוהה עם האלוהים. למעשה, האמת נחשבת אחת מי"ג מעלותיו של אלוהים, הנמנות בספר שמות לד:ו (פסוק הנכלל בתפילות ראש השנה ויום כיפור). מעניין לציין כי מעלה זו היא השביעית ברשימה, וממוקמת בדיוק במרכז.

התנ"ך הוא יצירת המופת הנפוצה והאוניברסלית ביותר שידעה האנושות, האמת היא מעלה אלוהית, ולכן אינה נובעת מתוכנו אלא ממקור חיצוני – מאלוהים. מכך עולה שאל לנו לחפש התרבות של עמים רבים ובדתות השונות.

מאת: ד"אק דוקאן
מאנגלית: שולמית גלאור

שמע ישראל - לימודי תנ"ך בהכתבות
הוצאת "חיים ושלום"
ת.ד. 592, ירושלים, 94186

בני, תורת אל תשכח; ומצותי, יצר לָבֵן. כי אָרַךְ יָמֶיךָ, וְשָׁנֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם, יוֹסִיפוּ לָךְ. משלי ג:א,ב

כל הזכויות שמורות: אין להעתיק, לאחסן או להעביר נתונים בכל צורה או אמצעי, אלקטרוני מכני, צילום, הקלטה, או אחר ללא רשות מוקדמת מבעלי הזכויות. Shabbat Shalom © 2006

המשיח - חלק ב' מיהו ומתי הוא יבוא?

מיהו המשיח?

מספרים על מרטין בובר, שנאם בפני קהל של כמרים קתולים ואמהם: "מה ההבדל בין היהודים לנוצרים? כולנו מחכים למשיח. אתם מאמינים שהוא בא והלך, ואנחנו מאמינים שעדיין לא בא. אז אני מציע שנחכה לו ביחד. כשיבוא, נוכל לשאול אותו, כבר היית כאן?" הוא עצר לרגע, ואז הוסיף: "ואני מקווה שברגע הזה אהיה מספיק קרוב אליו כדי ללחוש באוזנו: "למען השם, אל תענה."¹ "המשיח יבוא" - מילות השיר מהדהדות ברחבי ישראל ומזכירות את האני מאמין של הרמב"ם. "הוא יבוא" מבטיחה הברית החדשה, והמשיחיים מכריזים בעקבותיה: "מרנאתא!"² כולם אוחזים באותה התקווה, ועם זאת הם חלוקים לגבי זהותו של המשיח. השאלה הנוותרת בלב ליבה של המחלוקת היהודית-נוצרית היא: אם המשיח הוא אכן אחד ויחיד, מי הוא? הרוחות ממשיכות לסעור סביב נושא זה, משום שטרם הבנו כי הדבר החשוב באמת אינו אם אנו מזהים אותו ומכירים בו, אלא אם הוא מכיר בנו!

שמע ישראל

הערות אישיות

1. האם יכול היה נביא מנביאי התנ"ך לנבא מועד מדויק להתרחשות של אירוע עתידי?

"בשנת אחת, למלכו, אני דניאל, בינתי בספרים: מספר השנים, אשר היה דבר-יהוה אל דקמיה הנביא, למלאות לחרבות ירושלים, שבעים שנה." (דניאל ט:ב) (השוו עם ירמיהו כה:יא).

* דניאל "הוא אחד הנביאים הדגולים ביותר... אנו מאמינים כי דניאל דיבר עם אלוהים, משום שהוא לא רק ניבא על אירועי העתיד כשם שעשו כל הנביאים האחרים, אלא אף קבע את מועד התגשמותם." (יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, כרך יא, ז).

1. צוטט בספרו של א'י ויזל, כל הנרות הולכים אל הים (A. derfla :kroY weN), fponK .6991, pp. 453-553.
2. "אדוננו בא", מארמית.

שבע שבועות

הערות אישיות

2. מהי תכליתה של נבואת שבעים השבועות בספר דניאל?

"שבעים שבועים נחתך על עמך ועל עיר קדשך, לכלא הפשע ולחתם (ולחתם) חטאות (חטאות) ולכפר עון, ולהביא, צדק עלמים; ולחתם חזון ונביא, ולמשח קדש קדשים." (דניאל ט:כד)

* "זהו המלך המשיח, שעליו אומר הכתוב כי יביא צדק עולמים." (בראשית רבתי על בראשית יד:יח).

3. איזה משיח מרומז בנבואת שבעים השבועות?

"ותדע ותשכל מן מוצא דבר, להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד - שבעים, שבעה; ושבעים ששים ושנים, תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ, ובצוק, העתים. ואחרי השבעים ששים ושנים, יכרת משיח ואין לו; והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא, וקצו בשטף, ועד קץ מלחמה, נחרצת שממות" (דניאל ט:כה, כו).

* רמז ספרותי: הקשר בין הדברים שאומר דניאל בפתח נבואתו לבין נבואתו עצמה (דניאל ט:ב), מצביע על ביאת המשיח כורש (ישעיהו מה:א); כורש חותם תקופת שבתון (7 כפול 10 שנים), ואילו המשיח חותם יובל (7 כפול 7 כפול 10 שנים).

* רמזתחבירי: מן ההשוואה בין תחביר המילים בתפילת דניאל (שפה ברורה ומפורשת: "החזון שלנו", "החזון של", וכו') לבין תחביר מילות נבואתו (שפה סתומה: "חזון", "חטאים", "נביאים" וכו'), עולה שמדובר בהיקף אוניברסלי המרמז על משיח אוניברסלי.

4. מתי מתחיל מניין שבעים השבועות?

"ותדע ותשכל מן מוצא דבר, להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד - שבעים, שבעה; ושבעים ששים ושנים, תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ, ובצוק, העתים." (דניאל ט:כה).

עצרת

הערות אישיות

"וְשָׁבִי יְהוּדִיָּא בְּנִין וּמְצַלְחִין, בְּנִבּוּאָת חֲגִי וּזְכָרִיָּה בֶן-עֲדוּאָ; וּבְנֵי וְשִׁכְלָלוּ, מִן-טַעַם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִטַּעַם כּוֹרֵשׁ וְדָרְיוֹשׁ, וְאַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מְלָךְ פָּרְס." (עזרא ו:יז).

* כלומר: "ראשי העם המשיכו בבנייה והצליחו במעשיהם, כשהם מסתייעים בדברי הנביאים חגי וזכריה בן עידו. הם השלימו את בניית המקדש במצוות אלוהי ישראל, ולפי צו כורש, דריוש וארתחששתא, מלכי פרס." (תרגום חופשי).

5. מדוע הכרזת ארתחששתא היא הצו שעליו דיברה הנבואה?

"וְאַנְתָּ עֲזָרָא, כְּחֻכְמַת אֱלֹהֶךָ דִּי-בִידְךָ מְנִי שְׁפִטִין וְדָנִין דִּי-לְהוֹן דַּאֲנִין (דָּנִין) לְכָל-עַמּוּא דִּי בְּעֵבֶר נְהֵרָה, לְכָל יְדַעֵי, דְתֵי אֱלֹהֶךָ; וְדִי לֹא יְדַע, תְּהוֹדְעוֹן."

* כלומר: "אתה עזרא, כחוכמת אלוהיך אשר בידך, מנה שופטים ודיינים אשר יהיו דנים את כל העם אשר בעבר הנהה, את כל יודעי תורת אלוהיך, ואשר לא ידע תודיעו." (עזרא ז:כה). (קיראו גם פס' כז-כח).

* זהו הצו האחרון.

* זהו הצו המקיף ביותר המתייחס גם לבית המקדש.

* זהו הצו היחיד שלוה בברכה. (פס' כז-כח).

* לאחר ציטוט הצו, עזרא עובר מלשון ארמית (שפת הגלות) לעברית (שפת התחייה הלאומית).

6. מהן ה"שבועות" שבנבואת שבעים השבועות?

"בְּיָמִים הָהֵם, אָנִי דְנִיָּאל הֵיטִי מִתְּאֲבֵל, שְׁלֹשָׁה שָׁבָעִים יָמִים." (דניאל י:ב).

* "שבעים הימים" המצוינים בפסוק זה ובפסוק ג', מדברים על "שבועות של שנים".

"ואני נתתי לך את שני עונם, למספר ימים, שלש-מאות ותשעים יום; ונשאת, עון בית-ישׂראל" (יחזקאל ד:ה) (השוו עם איוב י:ה).

* "שבוע בדניאל ט' הוא שבוע של שנים" (תלמוד בבלי, יומא, נד, א). "שבוע מייצג תקופה בת שבע שנים" (איכה רבא לד).

7. מדוע יש לחבר את "7 השבועות" ל- "62 השבועות", כדי להגיע למועד ביאת המשיח?

"שבעים שבועים נחתך על עמך ועל עיר קדשך, לכלא הפשע ולחתם (ולחתם) חטאות (חטאת) ולכפר עון, ולהביא, צדק עלמים; ולחתם חזון ונביא, ולמושח קדש קדשים." (דניאל ט:כד).

* קיראו בחלק ב' על מבנהו ותפקידו של האתנח, אחד מסימני הטעמים במקרא.

8. מהו הרגע המציין את תום תקופת 69 השבועות (7+62 שבועות), מסמן את מועד ביאת המשיח על פי הנבואה?

"כאשר נטבל כל העם נטבל גם ישוע; ובעודו מתפלל נפתחו השמים ורוח הקדש ירדה עליו בדמוות יונה, ובת-קול יצאה מן השמים: "אתה בני אהובי, בך חפצתי." (לוקס ג:כא, כב) (השוו עם ג:א, ד:יח-כא).

9. מה יקרה למשיח, וכיצד ישפיע הדבר על הזבח והמנחה בבית המקדש?

"ואחרי השבעים ששים ושנים, יפרת משיח...ישבית זבח ומנחה" (דניאל ט:כו, כז).

10. על איזה אירוע נוסף מנבאת נבואת שבעים השבועות?

"והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא, וקצו בשטף, ועד קץ מלחמה,

שבוע שבעים

הערות אישיות

שבע שאלות

הערות אישיות

נְחֻרְצֵת שְׁמֹמֹת. (דניאל ט:כו) (השוו עם מרקוס יג:יד).

* "דניאל אף כתב על שלטון רומי, ועל כך שארצנו תחרב על ידם."
(יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, כרך י', פרק יא, ז).

* "אחת הנבואות הקדומות של אנשים אלו (נביאי ישראל) מנבאת כי העיר (ירושלים) תיכבש, ובית המקדש יישרף במלחמה." (יוסף בן מתתיו, מלחמות היהודים, כרך ד', פרק ו, ג).

* "אמר רבא...אכן ידוע היה כי הוא (המקדש) יחרב, אך כיצד יכלו לדעת אימתו? השיב אביי: 'הם ידעו מתו, כי כתוב בדניאל ט: כד "שבעים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קודשך." (תלמוד בבלי, נזיר לב, ב).

11. מה אמרו בני העם על ישוע?

"כִּלְמֵם דְּבָרוּ טוֹבוֹת עָלָיו וְהִתְפַּלְאוּ עַל דְּבָרֵי הַחַן שֶׁיֵּצְאוּ מִפִּי. אָמְרוּ: "הֵאֵם הוּא לֹא בֶן יוֹסֵף?" (לוקס ד:כב)
(השוו עם יוחנן יב:יב-טו; מעשי השליחים ד:ד; כא:כ).

* "באותו זמן חי ישוע, איש חכם... הוא חולל נסים ולימד את העם, אשר קיבל בשמחה את האמת. הוא גרם לאנשים רבים להתלוות אליו." (יוסף בן מתתיהו קדמוניות היהודים, יח, ג, ג).

12. מה היה הטיעון העיקרי ששיכנע רבים מבני העם כי ישוע הוא המשיח?

"כֹּל זֶה אָרַע לְמַעַן יִתְקַיֵּם מַה שֶּׁדָּבַר אֲדֹנָי בְּפִי הַנְּבִיא: "הִנֵּה הֶעֱלַמְהָ הַרְהָ וַיִּלְדֶּת בֶּן וְקָרְאָת שְׁמוֹ עֲמֹנוּ אֵל." (מותי א:כב, כג, בציטוט מישיעיהו ז:יד).

"הם קבעו אתו [עם שאול השליח] מועד וביום שנקבע באו רבים עוד יותר אל מקום מגוריו. הוא העיד מהבקר עד הערב והסביר להם את מלכות האלהים, והוכיח להם על-אודות ישוע מתורת משה ומן הנביאים." (מעשי השליחים כח: כג).

13. מיהו המשיח היחיד שקם בישראל אשר שרד והתעלה מעבר לזמנו?

"ועתה אני אומר לכם, חדלו מן האנשים האלה והגיחו להם, כי העצה או הפעולה הזאת תופר - אם מאת בני אדם היא. אבל אם מאת אלהים היא, לא תוכלו להפר אותה פן תקוצצו נלחמים באלהים!"
(מעשי השליחים ה:לח-לט).

14. מדוע היה הכרחי שהמשיח יבוא בפעם הראשונה?

"והגביר ברית לרבים, שבוע אחד" (דניאל ט:כז).

15. האם כיהודים נוכל להאמין בישוע המשיח ולהישאר יהודים?

"איש יהודי אני, יליד טרסוס אשר בקליקיה, אבל גדלתי בעיר הזאת לרגלי גמליאל. חנכתי על-פי דקדוקי תורת אבותינו והייתי קנאי לאלהים כמו כלכם היום." (מעשי השליחים כב:ג).

* התלמוד מאזכר מספר רבנים ידועים (אלישע בן אבויה, שמעון בן זומא, ועוד) שנודעו כמשיחיים, ועם זאת נחשבו יהודים וזכו להכרה כחכמים וכמנהיגים דגולים. עוד עולה מאזכורים אלו כי עמיתיהם נהגו בהם "בהתחשבות יתרה" (שמעון ה. לוי, סודה הכמוס ביותר של המסורת הרבנית,

שמעון ושמעון

הערות אישיות

שבע שבועות

הערות אישיות

הנבואה על ביאת המשיח¹

נבואת שבעים השבועות בדניאל ט'

"שבעים שבועות נגזרו על עמך ועל עיר קודשך, לכפר על הפשע, לשים קץ לחטא, לכפר עוון, להביא צדק עולמים, לחתום חזון ונביא ולהחזיר את הקדושה לקודש הקודשים. ותדע ותשכיל מן היום שבו יצא הדבר, להשיב ולבנות את ירושלים. עד שימלוך המשיח המושל יעברו שבעה שבועות ושישים ושניים שבועות, ונבנתה העיר ורחובותיה והתעלה שמסביב לה, וכל זה יהיה בעת מצוקה. ואחרי השבועות שישים ושניים ייהרג משיח ולא יהיה לו (מציל), והעיר והקודש ישחית עם שבראשו עומד מלך, וקיצו יבוא בשטף, ועד קץ המלחמה נחרץ דינה (של ירושלים) לשיממון ולחורבן. והוא יכרות ברית עם רבים שבוע אחד, וחצי השבוע ישבית זבח ומנחה (בבית ה'), ובמקום נישא במקדש יציב את השיקוץ המשומם, וכל זה ימשך עד אשר תיפול כליה מוחלטת על שומם (המשומם המוזכר לעיל):" (דניאל ט: כד-כז, תרגום חופשי).

תשובת אלוהים לתפילת דניאל (ט:ד-ט), היא הכרזת המלאך גבריאל על ביאת המשיח: "וְתֵדַע וְתִשְׁכַּל מִן-מִצְאָ דָבָר, לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת יְרוּשָׁלַם עַד מְשִׁיחַ נְגִיד - שְׁבַעִים, שְׁבַעָה; וְשִׁבְעִים שָׁשִׁים וְשָׁנַיִם, תִּשְׁוֹב וּבְנִיבְתָהּ רְחוּב וְחֵרוּץ, וּבְצוּק, הָעֲתָיִם." (דניאל ט:כה).

על פי התנ"ך, "משיח" הוא אדם שיועד והוקדש להושיע אחרים. המשיח נמשח בשמן הקודש בטקס מיוחד המסמן את כניסתו לתפקיד. המשיחה בשמן היא סמל להעברת סמכות ולהאצלת חוכמה, גבורה ואמונה מן המושח לנמשח, כדי לסייע בהצלחת משימתו כמשיח.

כוהנים, נביאים ומלכים נמשחו בשמן הקודש וקודשו לתפקיד של משיח. בתנ"ך מסופר על אנשים רבים שנקראו משיח: לדוגמה, אהרון (שמות כח:מא; ויקרא טז:לב), שאול המלך (שמואל ב', א:יד), דויד המלך (שמואל א' טז:ג), הנביא ישעיהו (ישעיהו סא:א), ואפילו כורש מלך פרס (ישעיהו מה:א). באופן זה נשמרה גחלת התקווה של ישראל, שהועברה ממשיח למשיח.

נבואת שבעים השבועות אינה עוסקת במשיח נוסף, אלא במשיח בה' הידיעה – המשיח הגואל. דניאל הסיק מנבואת שבעים השנים (ט:ב), כי יש לצפות למשיח מסוים, למלך כורש. ואולם, נבואת שבעים השבועות היא

1. Taken from Jacques B. Doukham, *Secrets of Daniel: Wisdom and Dreams of a Jewish Priest in Exile* (Hagerstown: Review and Herald Publishing Association, 2000) pp. 135-156. Used by permission.

שבע

הערות אישיות

בעלת השלכות כלל-עולמיות. זוהי גרסה אוניברסלית של נבואת שבעים השנים. דבר זה נרמז בשפת הכתוב. נבואת שבעים השנים (7 כפול 10) של ירמיהו עוסקת במשיח של שנת השבתון, בעוד שנבואת שבעים השבועות, או "שבעים ושבע" השבועות (7 כפול 10), עוסקת במשיח של שנת היובל. מסיבה זו, משיח אחרון זה יחתום את שנת היובל, המסמלת את בריאת העולם מחדש. שבת-השבתות הזו, המתרחשת בתום כל 7 כפול 7 שנים, היא "שְׁנַת-רְצוֹן לַיהוָה", ועת של "דְרוֹר" (ישעיהו סא:א-ב). היא מעניקה דרוור לבני האדם, לטבע ולאדמה, ובוראת אותם מחדש (ויקרא כה:ח-ז). כדי לפענח את התקופה הנבואית, עלינו להבהיר שלושה דברים: נקודת ההתחלה, משך התקופה ונקודת הביאה.

1. נקודת ההתחלה

המשיח יבוא לאחר שתצא הכרזה על בנייתה מחדש של ירושלים (פס' כה). בתשובת ה' לתפילת דניאל אנו מוצאים הד לכך (פס' כג). הכתוב משתמש בשני הפסוקים באותה המילה: "דבר". במילים אחרות, נקודת ההתחלה היא "היום שבו ייצא הדבר", כלומר, משעה שתצא הכרזה על שיקומה של ירושלים, אשר תתעורר על ידי דבר ה'. מילה זו מסמנת את נקודת ההתחלה של התקופה הנבואית האורכת שבעים שבועות: "וְתִדְעַ וְתִשְׂכַּח מִן מִצְרָיִם, לְהָשִׁיב וּלְבַנּוֹת יְרוּשָׁלַם עִדְמָשִׁיחַ נְגִיד - שְׁבַעִים, שְׁבַעִים, וְשְׁבַעִים שָׁשִׁים וְשָׁנִים..." (דניאל ט:כה). ספר עזרא מכריז על שלושה צווים שיינתנו בזה אחר זה, ויעסקו בבנייה מחדש של ירושלים: אחד מטעם כורש, אחד מטעם דריוש ואחד מטעם ארתחששתא (עזרא ו:יד).

הצו הראשון שניתן על ידי כורש בשנת 538 התיר את שיבת הגולים הראשונים לארץ. בתוך שנה שבו כחמישים אלף איש לישראל (עזרא ב: סד). ואולם, הכרזת כורש דנה בעיקר בנושא הבנייה מחדש של בית המקדש: הצו אישר השבת 5,400 כלים שנגזלו מבית המקדש (עזרא א:יא). הצו השני שהוצא בשנת 519 על ידי דריוש הראשון, (לא דריוש המדי), העניק משנה תוקף להכרזת כורש (עזרא ו: ג-ב). הצו השלישי הוצא על ידי ארתחששתא, שנודע גם בשם לונגימונס (עזרא ז: יג-כו). מספר דברים מצביעים על כך שמדובר בצו שנרמז בנבואת דניאל:

① זהו הצו האחרון, ולפיכך התקף ביותר. למעשה, עזרא משתמש במילה צו בלשון יחיד בדברו על שלושת הצווים, במטרה לציין את תכליתם המשותפת.

② זהו הצו היסודי והמפורט ביותר: הוא נוגע בבנייה מחדש של בית המקדש, ובהשבת המבנה המנהלי והפוליטי על כנו בירושלים (עזרא ז:כה).

שבע שנים

הערות אישיות

③ זהו הצו היחיד המאזכר מפורשות את מעורבותו של אלוהים: "בְּרוּךְ יְהוָה, אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כְּזֹאת, בְּלֵב הַמֶּלֶךְ, לְפָאֵר אֶת-בַּיִת יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וְעָלִי הִטָּה חֶסֶד, לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וַיּוֹעֲצֵיו, וּלְכֹל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ, הַגְּבָרִים; וְאֲנִי הִתְחַזְקֹתִי; כִּי-יְהוָה אֱלֹהֵי עָלִי, וְאֶקְבָּצָה מִיִּשְׂרָאֵל רְאִשִׁים, לְעֹלוֹת עִמִּי" (עזרא ז:כז-כח).

מעניין לציין כי הכתוב עובר מלשון ארמית, שפת הגלות, לעברית, שפתו של עם ישראל. צו ארתחששתא, המכריז על התחלת השיקום הלאומי הוא שממחיש מעבר לשוני זה, המסמל נקודת מפנה בהיסטוריה של ישראל. על פי ספר עזרא, ארתחששתא הוציא את הצו במהלך השנה השביעית לשלטונו (עזרא ז:ח), כלומר, בתחילת הסתיו של שנת 457 לפנה"ס.² עזרא עזב את בבל ביום הראשון של החודש הראשון והגיע לירושלים ביום הראשון של החודש החמישי. (עזרא ז:ח-ט). לפיכך, שנת 457 היא נקודת ההתחלה של נבואת דניאל.

2. משך התקופה

השבועות הנידונים הם נבואיים: כל יום מקביל לשנה אחת. לכן, יש לקרוא אותם בנבואת דניאל בתור "שבועות של שנים". כלומר, הם מציינים שנים. פסוק ב' בפרק י' מאמת פרשנות זו. בתיעוד משך הצום כתוב: "שלושה שבועות ימים". תוספת המילה ימים בפרק י' באה לציין שמדובר בשבועות של ממש, בשונה מהשבועים בפרק ט' שמשמעם שנים. זהו המקום היחיד בתנ"ך הנוקט לשון זו, כדי להבדיל בין שני סוגי השבועות.

ההקבלה בין יום לשנה רווחת לכל אורכו של התנ"ך. בסיפורים רבים בתנ"ך מופיעה המילה ימים בבחינת שנים. לפיכך, מרבית תרגומי התנ"ך משתמשים במילה שנים (לדוגמה, שמות יג:ג; שופטים יא:מ; שמואל א', א:כא; ביט, כז: ז ועוד). פסוקי השירה והפיוט בתנ"ך כוללים הקבלות רבות בין ימים לשנים. לדוגמה: "הַכִּימִי אָנוֹשׁ יָמֶיךָ: אִם-שְׁנוֹתֶיךָ, כִּימֵי גְבַר" (איוב יח:ה). "הַשְּׁבֹתַי יָמִים מְקֻדָּם - שְׁנוֹת, עוֹלָמִים" (תהילים עז:ו). "לְקָרָא שְׁנַת-רְצוֹן לַיהוָה, וַיּוֹם נְקָם לְאֱלֹהֵינוּ..." (ישעיהו סא:ב).

עיקרון זה מופיע גם בספר ויקרא. על פי תורת ה' מצווה החקלאי העברי לעבד את אדמתו במשך שש שנים, ולהכריז בשנה השביעית על שנת שבתון שבמהלכה האדמה לא תעובד, והיבול שיצמח מאליו יחולק שווה בשווה בין כולם – בין העבדים, הגרים, העניים והעשירים (ויקרא כה:א-ז). שנה שביעית זו שנקראה שבת-שבתון היא השבת של השנים, בשונה מן השבת של ימות השבוע. הכתוב משתמש באותה הלשון בנוגע לשנת היובל: "וְסִפְרָתְךָ לָךְ, שְׁבַע שְׁבֹתֹת שָׁנִים - שְׁבַע שָׁנִים, שְׁבַע פְּעָמִים; וְהָיוּ לָךְ, יָמֵי שְׁבַע שְׁבֹתֹת הַשָּׁנִים, תִּשַׁע וְאַרְבָּעִים, שָׁנָה" (ויקרא כה:ח).

2. ההיסטוריה מלמדת כי ארתחששתא מלך בשנת 465 (see: Artaxerxes in Universal Larousse). וואלם, על פי התנ"ך, שנת מלכותו הראשונה הייתה אמורה להתחיל בתשרי של השנה הבאה (ירמיהו כה:א; דניאל א:א,ב, השו עם מלכים ב', יח:א; ט', י; משנה לראש השנה 11.1). השנה השביעית למלכותו אמורה להימשך מתשרי 458 עד תשרי 457.

שבועות

הערות אישיות

עיקרון זה חל על נבואות התנ"ך. לפיכך, ארבעים הימים שבהם תרו המרגלים את כנען, נגזרו בנבואה לארבעים שנות נדידה במדבה: "בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּרְתָּם אֶת הָאָרֶץ, אַרְבָּעִים יוֹם - יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִשָּׂאוּ אֶת עֹנֹתֵיכֶם, אַרְבָּעִים שָׁנָה; וַיִּדְעַתֶּם, אֶת תְּנוּאֹתַי" (במדבר יד: לד). בדומה, ה' מצווה על הנביא יחזקאל לשכב על צידו השמאלי במשך ימים רבים, כשכל יום מסמל שנה אחת. "וַאֲנִי, נָתַתִּי לְךָ אֶת שְׁנֵי עֹנֹם, לְמִסְפַּר יָמִים, שְׁלֹשׁ-מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם; וְנִשְׂאֹת, עֹן בֵּית-יִשְׂרָאֵל" (יחזקאל ד: ה).

המסורות היהודית והנוצרית פירשו פה אחד את השבועות בנבואת דניאל כשנים. כתיב יד רבים מהווים עדויות מן העת העתיקה, המעניקות תוקף לפרשנות זו, החל מן הספרות ההלניסטית, כגון: ספר היובלות (המאה ה-3 לפנה"ס), צוואת לוי (המאה ה-1 לפנה"ס), חנוך א' (המאה ה-2 לפנה"ס), ספרות קומראן (המאה ה-2 לפנה"ס), כגון: מלכיצדק ה-Q II, יחזקאל המזויף (390-4Q), מסמך דמשק, וכלה בספרות הרבנית, כגון: סדר-עולם (המאה ה-2 לספירה), התלמוד, מדרש רבה ופירושי התנ"ך של ימי הביניים, מאת פרשנים כגון: רב סעדיה גאון, רש"י ואבן עזרא במקראות גדולות.³ קרוב לוודאי שעיקרון ה'יום-שנה' הוא המפתח העתיק והתקף ביותר להבנת קטע זה.

שבועות רצופים

חזון שבועות השנים מוביל לביאת המשיח: "...שְׁבָעִים, שְׁבָעָה; וְשִׁבְעִים שָׁשִׁים וּשְׁנַיִם... וְאַחֲרַי הַשְּׁבָעִים שָׁשִׁים וּשְׁנַיִם, יָבֹרַת מְשִׁיחַ וְאֵין לוֹ" (דניאל ט: כה-כו). ביאת המשיח אמורה להתרחש בתום שישים ושניים השבועות המתווספים לשבעת השבועות. בין 7 השבועות ל-62 השבועות אין הפסקה (יש פרשנים הגורסים ההפך). עם זאת, בנוסח המסורה אשר נוקד והוטעם במאה ה-10 לספירה (הוא גרסת התנ"ך שלנו), מופיע אתנח, אחד מסימני הטעמים, העשוי לציין הפסקה לאחר 7 השבועות. להלן 3 סיבות המוכיחות כי מדובר במניין של סך כל השבועות:

① **סיבה הגיונית** המשתמעת מן הכתוב. כבר בפתח הנבואה מדובר על שבעים שבועות: "שְׁבָעִים שְׁבָעִים נְחֻתְךָ עַל-עַמְּךָ וְעַל-עִיר קְדֹשְׁךָ" (פס' 24).

② **סיבה סגנונית**.⁴ הטקסט דן בשני נושאים מרכזיים, השזורים זה בזה, כשכל אחד מהם מילת מפתח נפרדת. בכל התייחסות למשיח מופיעה המילה שבועים, ובכל התייחסות לירושלים מופיעה המילה חרוץ או נחרץ. לפיכך, נוכל להסיק ממבנה הטקסט כי ההפסקה אמורה לבוא רק אחרי 62 השבועות (ולא אחרי 7 שבועות), כפי שרואים בתרגומים עתיקים כגון תרגום השבעים, התנ"ך הסורי ואפילו בגרסת קומראן.⁵

3. Jacques Doukhan, *Drinking at the Sources* (Mountain View, Calif: Pacific Press, 1981), p. 67

4. Jacques Doukhan, *The Seventy Weeks of Dan. 9: An Exegetical Study*, Andrews University Seminary Studies 17, No 1 (1979): 12-14

5. Geza Vermes, *The complete Dead Sea Scrolls in English* (New York, 1997) p. 127.

שבעת שבועות

הערות אישיות

③ **הסיבה השלישית** נובעת מן התחביר ומן השימוש באתנח, הטעמה מפרידה, הצמודה למילה "שבע". למעשה, האתנח לא תמיד משמש לשם הפרדה. לעיתים קרובות משתמשים בו לציון הדגשה.⁶ לדוגמה, בבראשית א:א מופיע אתנח תחת הפועל ברא, לא כדי לצייץ הפרדה בינו לבין המושא המשלים "שמים וארץ", אלא דווקא לשם הדגשת מעשה הבריאה האלוהי. מכאן עולה שאין להפריד בין השבועות המצוינים בדניאל ט', וכי הם מהווים סך של שנים שאינו ניתן לחלוקה. עלינו לקרוא את 62 השבועות ברצף עם 7 השבועות, ולחשב את סך מניינם. אם ניקח בחשבון את תאריך תחילת הנבואה (457 לפנה"ס) ואת משך התקופה (70 שבועות של שנים) נוכל לקבוע את מועד קץ הנבואה, ולגלות מהו האירוע שאליה היא מצביעה.

3. נקודת הביאה: המשיח בא!

ביאת המשיח צפויה להתרחש לאחר 69 שבועות של שנים מנקודת ההתחלה, שהיא 457 לפנה"ס. כלומר, 483 שנים (69 כפול 7) מנקודת ההתחלה. לפיכך, השבוע ה-70 הוא שנת 27 לספירה. שנה זו מציינת בתולדות ישראל והעולם את ביאת המשיח (ביוונית כריסטוס, כלומר, משיח/משוח). זוהי בדיוק השנה שבה ישוע נטבל ו"נמשח" על ידי רוח הקודש (לוקס ג:כא-כב). לוקס מתארך אירוע זה לשנת חמש-עשרה לשלטון הקיסר טיבריוס (ג:א). זו השנה שבה פתח ישוע את שירות כהונתו המשיחית על ידי הקראה בפומבי של קטע מישעיהו, התואם להפליא את ייעודו ופועלו: "רוח אֲדֹנָי עָלַי, יְעַן מָשַׁח אֹתִי לְבִשׁוֹר עֲנָוִים. שְׁלַחְנִי לְקִרְאָ לְשָׁבוּיִים דְרוֹה, וְלַעֲוֵרִים פֶּקַח-קוֹחַ; לְשַׁלַּח רְצוּצִים חֲפְזִים, לְקִרְאָ שְׁנַת רְצוֹן לַיהוָה." (לוקס ד:יח-ט).

בהתייחסו לשנת היובל, הצביע ישוע על זיקתו לנבואת שבעים השבועות, המדברת אף היא על שנת יובל (ראו לעיל). לאחר שציטט מישעיהו, הכריז ישוע כי הוא התגשמות נבואת הנביא ישעיהו: "היום נתמלא הכתוב הזה בְּאֲזַנֵּיכֶם." (לוקס ד:כא).

מותו. נבואת דניאל מרחיקה עד כדי חיזוי מותו של המשיח: "וְאַחֲרַי הַשְּׁבַעִים שָׁשִׁים וּשְׁנָיִם, יָבֹרֵת מְשִׁיחַ וְאֵין לוֹ... וְחָצִי הַשְּׁבוּעָה יִשְׁבֵּית זָבַח וּמִנְחָה" (פס' כו, כז).

מן השימוש בפועל כרת עולה כי מותו של המשיח יהיה מוות אלים. מעניין לציין שבמצוות התורה, פועל זה מצייץ לרוב (בצורתו הסבילה) אדם שנגזר עליו למוות. זמן הפועל בפסוק מרמז על פעולה אכזרית שתביא לכליה סופית. ואולם, מות המשיח קושר אף למונחים מספר ויקרא. הפועל כרת מתקשר לברית שנכרתת באמצעות הקרבת קורבנות. הפועל כרת מתלווה תמיד בעברית למילה ברית (כריתת ברית), (לדוגמה: בראשית טו:יח; ירמיה לג:יג). וכך, למילה כרת מתווספת משמעות נרחבת בהקשר עם 'ברית' ועם 'קורבן השה' (בראשית טו:י; ירמיהו לד:יח).

6. William Wickes, Two Treatises on the Accentuation of the Old Testament (New York: 1970), parts I: 32-35; II: 4.

שמע ישראל

הערות אישיות

במילים אחרות, דניאל מכריז על מות המשיח במונחים שמעוררים את זיכרון הברית שנכרתה עם ה' באמצעות הקרבת שה, על פי תורת עבודת הכהונה. כבר בפתח הנבואה, המדבר על שבעים השבועות, נרמז על כך באמצעות אזכור כפרת העוונות (פס' כד).

הנבואה, אם כן, מזהה את המשיח בתור הקורבן הנחוץ לכריתת ברית עם אלוהים. מות המשיח, כמו מות השה, מימש את כריתת הברית עם ה' והבטיח את מחילתו. הנביא משתמש במונחים שגורים הלקוחים מחיי היומיום של בני ישראל, עבורם הקרבת קורבנות הייתה עניין יומיומי. הנביא ישעיהו השתמש באותן המילים בתיאור העבד הסובל, שאינו מייצג את ישראל או את הנביא עצמו, אשר חייב למות כשה כדי לכפר על חטאי בני האדם ולהביא מחילה וישועה: "כָּלֵנוּ כָצֵאן תָּעִינוּ, אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ; וַיְהִי הַפְּגִיעַ בּוֹ, אֶת עֶוֹן כָּלֵנוּ. נִגְשׁ וְהוּא נִעְנָה, וְלֹא יִפְתַּח-פִּיו, כְּשֶׁה לְטִבַּח יוֹבֵל, וְכִרְחַל לְפָנָי גְּזִיזָה נֶאֱלָמָה; וְלֹא יִפְתַּח, פִּיו" (ישעיהו נג: ו-ז). לכן, אין זה מפתיע שבני העם בימי ישוע זיהו אותו בתור: "יֵשׁוּעַ הַאֲלֵהִים הַנוֹשֵׂא חַטָּאת הָעוֹלָם" (יוחנן א: כט), וראו בעבודת הקורבנות היומיומית במקדש אות מבשר למשיח הגואל, משום ש"התוֹרָה הִיא צֶל הַטּוֹבוֹת הַעֲתִידוֹת" (אל העברים י:א).

כתוצאה מכך, מות המשיח אמור להביא לביטול נוהג הקרבת הקורבנות: "וּבְמִקּוֹם שֶׁהָלְלוּ נְסֻלְחִים אֵין עוֹד קִרְבָּן עַל חַטָּאִים" (אל העברים י:ח), ממש כשם שניבא דניאל: "וַחֲצִי הַשְּׁבֻעַ יִשְׁבִּית זָבַח וּמִנְחָה" (ט:כז).

מות המשיח היה אמור להתרחש באמצע השבוע השבעים (פס' כז). הכתוב אומר: "חצי השבוע", אך בהקשר זה יש להבין זאת כ"אמצע". בהקשרים מסוימים "חצי" הוא מחצית, אך בציון פרקי זמן, "חצי" משמעו תמיד "אמצע", וכך גם בנבואה הנדונה. (ראו שמות יב:כט; יהושע י:ג; שופטים טז:ג; רות ג:ח; ירמיהו יז:יא; תהילים קב:כה). "חצי השבוע" מציין שלוש וחצי שנים אחרי שנת 27, כלומר, את שנת 31, השנה שבה ישוע נצלב. התזמון והמשמעות של מותו של ישוע מנצרת עולים בקנה אחד עם דברי הנבואה.

נפילת ירושלים

לאחר ציון מות המשיח מתמקד הנביא דניאל בגורל ירושלים והמקדש: "וְהָעִיר וְהַמִּקְדָּשׁ יִשְׁחִית עִם נְגִיד הַבָּא, וְקִצּוֹ בְשִׁטָּף, וְעַד קֵץ מַלְחָמָה, נִחְרָצַת שְׁמִמּוֹת... וְעַל כִּנְף שְׁקוּצִים מְשֻׁמִּים, וְעַד קֵלָה וּנְחֻרְצָה, תִּתֵּן עַל שָׁמַיִם." (ט:כו-כז). ובתרגום חופשי: "והעיר והמקדש ישחית עם שבראשו עומד מלך, וקיצו יבוא בשטף, ועד קץ המלחמה נחרץ דינה (של ירושלים) לשימון ולחורבן... ובמקום נישא במקדש יציב את השיקוף המשומם, וכל זה ימשך עד אשר תיפול כליה מוחלטת על שומם (המשומם המוזכר לעיל)". הנבואה ברורה. היא דנה בנפילת ירושלים ובחורבן המקדש. אירוע זה

שבעת האירועים

הערות אישיות

אינו מתוארך. בנבואת שבעים השבועות מוגבל המידע הכרונולוגי לאירועים הקשורים למשיח (ראו לעיל). אנו למדים רק על "מלחמה", "חורבן" ו"שיקוצים", וכי טרגדיה זו תתרחש זמן מה לאחר מות המשיח.

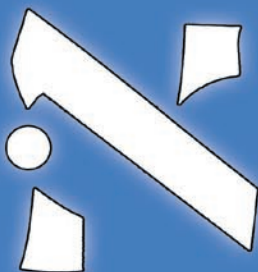
במסורת היהודית יש הסכמה כללית, לפיה נבואה זו מתייחסת לרומאים שנכנסו ב"שטף" לתוך העיר, הרסו את בית המקדש והחריבו אותה כליל. יוסף בן מתתיהו⁹ שהיה כנראה עד לאירוע, כמו גם התלמוד¹⁰ ורבנים דגולים של ימי הביניים¹¹ כגון רש"י, אבן עזרא ועוד, כולם מסכימים כי יש להחיל נבואה זו על מצור ירושלים בידי לגיונותיו של וספסיאנוס, ולבסוף בידי טיטוס וחילו בשנת 70 לספירה.

הברית

ראוי לציין כי הנביא דניאל אינו מתאר את פועלו של המשיח בתור "ברית חדשה" המבטלת את הישנה, אלא דווקא כפעולה המחזקת את הברית המקורית. השימוש במילים "הגביר ברית" (הגביר מן השורש גבר) מציין "חיזוק", "תגבור" או "מתן תוקף" לברית שרירה וקיימת. המפגש עם ישוע המשיח אינו אמור להרחיק את המאמין בו משורות העם היהודי, אלא להפך, לחזק את שורשיו היהודיים ואת הברית עם אלוהי ישראל.

זאת ועוד, מדובר בברית הנכרתת עם רבים: "והגביר ברית לרבים". המילה הרבים מקושרת לרעיון האוניברסליות של הברית. הברית לא רק חלה על יהודים "רבים", אלא אף על עמים "רבים". בניגוד לאירוע נפילת ירושלים, אירוע זה מתוארך משום שהוא נוגע למשיח 'וְהַגְבִּיר בְּרִית לְרַבִּים, שְׁבֹעַ אָמָד' (דניאל ט: כז). מכאן עוברת הנבואה לדון בתום השבוע האחרון של שבעים השבועות (שנת 34 לספירה). תאריך זה מציין אירוע שהשפיע עמוקות על האנושות כולה, ואף מהווה את המפתח לישועתה. זו הייתה השנה שבה יצאו דברי אלוהי ישראל מגבולות הארץ והגיעו לאוזני הגויים, ה"רבים" שהוזכרו לעיל (מעשי השליחים ח).

9. יוסף בן מתתיהו, מלחמות היהודים ה' ג, י.
10. תלמוד בבלי, גיטין, נט"א, נ"ב, נ"ג, ב.
11. מקראת גדולות

רֵאשׁוֹנוֹ וְלֹא עָתִידָהּ
אֲשׁוּרוֹ וְגַלְגַל קָרוֹב
דֶּרֶךְ מוֹכַב מִיַּעֲקֹב
וְיָקָם עֲלֵבֶט מִיִּשְׂרָאֵל

במדבר פד יו